

6. De Vlaams-nationalistische partijen en organisaties

Bruno De Wever en Koen De Scheemaeker

6.1. Bibliografie

- Courrier hebdomadaire du CRISP* wijdde talrijke artikels aan Vlaams-nationalistische partijen en organisaties na de Tweede Wereldoorlog: 1962, nrs. 148 & 169; 1964, nr. 230; 1966, nrs. 336 & 345; 1973, nrs. 604 & 606; 1992, nr. 1356; 1993, nrs. 1416-1417, 2002, nr. 1748.
- DE WEVER (Br.). *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*. Tielt-Gent, 1994.
- DE WEVER (Br.), VRINTS (A.). Vlaams-nationalisme. Natievorming, ideologie en politieke stroming, in SANDERS (L.), DEVOS (C.), eds. *Politieke ideologieën in Vlaanderen*. Antwerpen, 2008.
- DE WEVER (Ba.). Het Vlaams-nationalisme na de Tweede Wereldoorlog. Vrijzinnigheid of herrijzinnigheid?, in *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 1997, nr. 3, p. 277-290.
- DE WINTER (L.). The Volksunie and the dilemma between policy succes and electoral survival in Flanders, in *Regionalist Parties in Western Europe*. London, 1998, p. 28-50.
- Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt, 1998 bevat ingangen op alle Vlaams-nationalistische partijen en organisaties, een overzichtsartikel over Vlaams-nationalistische partijen (B. De Wever en F. Seberechts, p. 3334-3361) alsook een lemma "Archivalia" (M. Van Ginderachter, N. Bracke en P. Gunst, p. 172-187) dat een exhaustief overzicht biedt van archieven en collecties relevant voor de geschiedenis van de Vlaamse beweging.
- SPRUYT (M.). *Met grove borstels. Stel dat het Vlaams Blok morgen zijn programma realiseert, hoe zou Vlaanderen er dan uitzien?* Leuven, 1995.
- VAN CRAEN (M.), SWYNGEDOUW (M.). *Het Vlaams Blok doorgelicht. 20 jaar extreem-rechts in Vlaanderen*. Leuven, 2002.
- VANDAEL (W.). *Wij. Vlaams Nationaal. 30 jaar Volksuniepers doorgelicht*. Antwerpen, 1984.

Wetenschappelijke tijdingen op het gebied van de Vlaamse beweging (1981-), bevat talrijke artikels over Vlaams-nationalistische partijen en organisaties. Nr. 4 van 2001 bevat een bibliografisch overzicht over de periode 1936-1979 (selectief) en 1980-2000 (exhaustief). De volledige bibliografie en de artikels sinds 1995 zijn raadpleegbaar langs www.advn.be.

Een exhaustief bibliografisch overzicht (1945-2000) biedt de *Bibliografie van de Vlaamse Beweging* in 7 delen verschenen tussen 1972 en 2002:

VAN DEN STEENE (W.), PROVOOST (G.). *Vijfentwintig jaar Vlaamse Beweging. Bibliografie 1945-1970*. Brussel, 1972 (deel 1).

VAN DEN STEENE (W.). *De Vlaamse Beweging na 1945. Bibliografie 1971-1975*. Gent, 1977 (deel 2).

VAN DEN STEENE (W.). *De Vlaamse Beweging na 1945. Bibliografie 1976-1980*. Gent, 1983 (deel 3).

VAN DEN STEENE (W.). *De Vlaamse Beweging na 1945: Bibliografie 1981-1985*. Antwerpen-Gent, 1989 (deel 4).

VERSTRAETE (P.J.). *Bibliografie van de Vlaamse Beweging*. Antwerpen, 1998 (deel 5: 1986-1990).

VERSTRAETE (P.J.). *Bibliografie van de Vlaamse Beweging*. Antwerpen, 2002 (deel 6/7: 1991-2000).

De reeks wordt sinds 2001 in gewijzigde vorm (bibliografie van de geschiedschrijving van de Vlaamse beweging en van het theoretisch nationalisme-onderzoek in België) voortgezet op de website van het ADVN (www.advn.be, Bibliografie BGVN).

6.2. *Historisch overzicht*

Het Vlaams-nationalisme als politieke stroming die ijverde voor een publiekrechtelijk statuut voor Vlaanderen ontstond tijdens de Eerste Wereldoorlog in de Frontbeweging van Vlaamsgezinde soldaten aan het IJzerfront en in de collaboratie van Vlaamsgezinden met de Duitse bezetter. In dit zogeheten “activisme” ontwikkelden zich de eerste Vlaams-nationalistische partijen zoals de *Vlaams-nationale partij* (mei 1918). In 1919 ontstond het *Vlaamse Front*, ook *Frontpartij* genaamd, met aanhangers uit de Frontbeweging en het activisme. De Frontpartij ijverde voor “zelfbestuur”, in de vorm van een onafhankelijk Vlaanderen of een regionalisering van België. De partij viel uiteen in diverse regionale partijen met meestal een katholiek profiel. Meningsverschillen over levensbeschouwelijk pluralisme mondden uit in een dispuut voor of tegen de parlementaire democratie waardoor pogingen tot het vormen van een nieuwe nationale partij mislukten. In 1931 koos een minderheid voor een uitgesproken fascistische koers. Het *Verbond van Dietse Nationaalsolidaristen* (Verdinaso) was meer een militie dan een partij. Leider Joris Van Severen proclameerde een Diets-nationalistische koers, waarin vanaf 1934 ook Walen een plaats kregen. Zo evolueerde het Verdinaso weg van zijn Vlaams-nationalistische origine. Dat was ook een gevolg van de stichting van het *Vlaams Nationaal Verbond* (VNV) in 1933. Staf De Clercq, organisator van de jaarlijkse Vlaams-nationale landdagen, slaagde erin de regionale Vlaams-nationalistische partijen te verenigen onder een anti-Belgische en antiparlementaire

vlag. Alleen in Antwerpen overleefde de Frontpartij moeizaam met een democratisch, pluralistisch en reformistisch Vlaams-nationalistisch programma. Het vnv behaalde bij de verkiezingen van 1939 15 % van de Vlaamse stemmen. Op lokaal vlak vormde de partij in vele gemeenten kartellijsten met de Katholieke Vlaamse Volkspartij en soms met Rex. De vorming van een rechts politiek front werd verhinderd door het anti-Belgisch karakter van het vnv en doordat de partij het odium had van een Duitse vijfde colonne.

Het vnv telde ca. 25.000 leden en beschikte over een vrouwenorganisatie, een vakbond, een jeugdbeweging en een netwerk van Vlaams-nationalistische organisaties zoals het *Verbond van Vlaamse Oudstrijders* (vos), de *IJzerbedevaarten* (zie hierover ook het hoofdstuk over de vredesbewegingen) en de *Vlaams Nationaal Zangfeesten* (vnz).

Tijdens de Duitse bezetting (1940-1944) belichaamde het vnv de Vlaams-nationalistische collaboratie. Onder druk van het Duitse bezettingbestuur werden in mei 1941 de Vlaamse afdelingen van Rex en de restanten van het Verdinaso opgeslorpt in de *Eenheidsbeweging-vnv*. De ambitie om uit te groeien tot een Vlaamse nationaal-socialistische eenheidspartij mislukte door het ontstaan van de *Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap* (DeVlag) als Groot-Duitse concurrent. Beide gingen ten onder met het Derde Rijk. Samen met zowat alle andere Vlaams-nationalistische organisaties onderging het vnv de repressie. Het vnv werd als incivieke organisatie buiten de wet geplaatst. Andere organisaties zoals vos, vnz en IJzerbedevaarten konden blijven bestaan doordat ze tijdelijk werden gepatroneerd door katholieke Belgische-loyale Vlaamsgezinden.

De Christelijke Volkspartij (cvp) probeerde het Vlaams-nationalistische electoraat aan zich te binden, maar kon niet verhinderen dat reeds in de jaren 1950 pogingen werden ondernomen om een nieuwe Vlaams-nationalistische partij op te richten. De *Vlaamse Concentratie* (vc) bestond van 1949 tot 1952 en was vooral een antirepressiepartij. In 1954 ontstond de *Volksunie* (vu) uit Vlaamsgezind ongenoegen over het beleid van de homogene cvp-regering (1950-1954). De vu streefde naar de regionalisering van België via parlementaire weg. Na het Schoolpact (1958) ontwikkelde de vu zich tot een uitgesproken pluralistische partij. Zo kon het nieuwe kiezers aantrekken die een ontzuild Vlaanderen wensten. Er ontwikkelde zich een uitgesproken linkse stroming die echter in 1965 in conflict kwam met de rest van de partij en na een kortstondig bestaan als Vlaamse Democraten verdween. De vu ontwikkelde zich verder als een centumpartij met een communautaristisch programma: de Vlaamse gemeenschap vormgeven en begifigen met politieke instellingen. Binnen de context van de sociaaleconomische expansie van Vlaanderen en aanslepende taalconflicten, gaf dit de vu electorale aantrekkingskracht. De vu bereikte haar electoraal hoogtepunt na de crisis van de splitsing van de Leuvense universiteit. In 1971 behaalde de partij 18,8 % van het Vlaamse electoraat. Het was een van de factoren die leidden tot de Belgische staatsvormingen en de regionalisering van de traditionele Belgische politieke partijen. Onder de leiding van Hugo Schiltz trad de vu in 1977 toe tot de Belgische regering om met het Egmontpact een grote staatsvorming te realiseren. Toen dit in 1978 mislukte, kreeg de vu de electorale rekening gepresenteerd. In de politieke crisis die ermee gepaard ging, vormde de emotionele anti-Belgische en extreemrechtse onderstroom die altijd in en aan de rand van de vu was

blijven bestaan, o.m. in organisaties als *Were Di*, *Voorpost* en de *Vlaamse Militanten Orde*, een nieuwe partij. In 1977 ontstonden de *Vlaams-Nationale Partij* (VNP) en de *Vlaams Volkspartij* (VVP) die bij de verkiezingen van 1978 een kartel sloten. Daaruit ontstond in 1979 het *Vlaams Blok* (VB) o.l.v. Karel Dillen, de enige verkozene. Vanaf 1991 (“zwarte zondag”) kende de partij electoraal succes met een antivreemdelingenprogramma en overvleugelde ze de VU. In de Vlaamse verkiezingen van 2004 werd het VB met 24,2% de grootste Vlaamse partij. In datzelfde jaar werden drie VZW’s van het VB veroordeeld wegens racisme wat haar noopte zich te herstitichten als *Vlaams Belang*.

De concurrentie van het Vlaams Belang, de electorale terugval en het feit dat haar programma door andere partijen werd overgenomen en uitgevoerd in de staatshervormingen van de jaren 1980-1990, bracht de VU in een existentiële crisis. In 1988-1991 maakte de VU opnieuw deel uit van de regering en legde de partij mee de basis van het Sint-Michielsakkoord (1993) dat België omvormde tot een federale staat. De bestaansreden van de VU kwam in het gedrang. In de jaren 1990 ontwikkelde zich o.l.v. van Bert Anciaux een links-liberale stroming, wat leidde tot het kartel *VU-ID*. In 2000-2001 onderhandelde VU-ID opnieuw een staatshervorming in de Lambermont- en Lombardakkoorden wat uiteindelijk aanleiding gaf tot het uiteenvallen van de partij. Vele mandatarissen stapten over naar andere partijen waar ze de Vlaamsgezinde vleugels versterkten. Uit de VU ontstonden in 2001 twee nieuwe partijen. *Spirit*, een links-liberale partij die o.l.v. Bert Anciaux in 2003 een kartel vormde met de Vlaamse socialistische partij (SP.a), en de *Nieuw-Vlaamse Alliantie* (NV-A) die de Vlaamse onafhankelijkheid nastreeft en o.l.v. Geert Bourgeois en Bart De Wever in 2004 een kartel vormde met de Vlaamse christendemocraten (CD&V). Na de federale verkiezingen van 2007 lag het kartel aan de basis van de langste communautaire crisis van België die pas eindigde met het breken van het kartel in 2008. In dat jaar werd Spirit herdoopt in *VlaamsProgressieven* (VI.Pro). In hetzelfde jaar brak het kartel tussen SP.a en VI.Pro, waarbij het merendeel van de VI.Pro-mandatarissen hun partij verlieten. Op 1 januari 2009 ten slotte veranderde VlaamsProgressieven zijn naam in *Sociaal-Liberale Partij* (SLP) o.l.v. Geert Lambert.

6.3. Archieven

Het Algemeen Rijksarchief en de Rijksarchieven in de Provinciën bezitten tal van relevante archieven. Doordat het Vlaams-nationalisme lange tijd als een staatsgevaarlijke stroming werd beschouwd en het voorwerp was van strafrechtelijke vervolging na de Eerste en de Tweede Wereldoorlog, bevatten gerechtssarchieven, zoals archieven van het parket, strafdossiers van assisenhoven en het militair gerecht heel wat informatie. Voorts bezit het Algemeen Rijksarchief het archief van de activistische Raad van Vlaanderen.

Het in 1984 opgerichte Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme (ADVNI) heeft als missie het verzamelen, beheren en valoriseren van het erfgoed van de Vlaamse beweging in het algemeen en het Vlaams-nationalisme in het bijzonder in hun brede historische, thematische en internationale context. De actuele collectie bevat de archieven van de voornaamste Vlaams-nationalistische en Vlaamsgezinde actoren. Dat zijn zowel persoons- en familie-

archieven (zie het desbetreffende hoofdstuk in dit boek), verenigingsarchieven (Algemeen Nederlands Verbond, Algemeen Nederlands Zangverbond, Bedevaart naar de Graven van de IJzer, Federatie van Vlaamse Kringen / Rodenbachfonds, Federatie van Vlaamse Vrouwengroepen, Jozef Lootensfonds, Marnixring, Sint-Pietersabdij van Steenbrugge, Verbond vos, Het Vlaamse Kruis, Vlaamse Volksbeweging, Vlamingen in de Wereld, Vormingscentrum Lodewijk Dosfel, Vlaamse Akademie voor Culturele Belangen, Vlaams Culturele Koepel) als diverse fondsen over bv. repressie, jeugdbeweging, Vlaamse huizen en nationalistische intermediaire structuren in Europa (NISE). Specifiek op het partijpolitieke vlak bewaart het ADVN de archieven van de Volksunie (zowel de nationale archieven, de archieven van diverse provinciale, arrondissementele en lokale afdelingen als die van diverse functionarissen en mandatarissen), naast heterogene bestanden van Vlaamse Concentratie, Vlaamse Democraten, Nieuw-Vlaamse Alliantie, Spirit en VlaamsProgressieven, Vlaams Blok en Vlaams Belang, Vlaams Nationaal Verbond, Verdinaso, enz. Het dynamisch archief van de actuele Vlaams-nationalistische partijen berust bij de archiefvormers.

Het AMVC-Letterenhuis concentreert zich momenteel op het literaire erfgoed in Vlaanderen. Maar sedert zijn oprichting in 1933 verzamelde dit archief ook bescheiden van de ruime Vlaamse beweging. De collectie omvat archieven van talrijke Vlaams-nationalisten onder wie Hendrik Borginon, August Borms, Herman Vos en van Vlaams-nationalistische organisaties en partijen zoals het Vlaamse Front.

Het Auditoraat-generaal bij het Militair Gerechtshof omvat de strafdossiers van collaborateurs tijdens de Tweede Wereldoorlog, alsook algemene inlichtingsdossiers over collaborerende organisaties. De dossiers bevatten ook bescheiden over het vooroorlogse Vlaams-nationalisme. De archieven werden gedeeltelijk overgedragen aan het Algemeen Rijksarchief, maar bevinden zich grotendeels nog bij de archiefvormer zelf. Door de afschaffing van het Krijgsrecht in vredetijd, worden de archieven momenteel beheerd door het College van Procureurs-generaal.

Het Studiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (SOMA) bezit archieven van Vlaams-nationalistische collaborerende organisaties en personen tijdens de Tweede Wereldoorlog zoals het Vlaams Nationaal Verbond en de Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap.

Het Archief van de KUL bewaart het archief Joris van Severen en de archieven van het Verdinaso (in de periode 2001-2004 overgedragen en samengesteld uit schenkingen door Rudy Pauwels en Jozef Werkers / Nationaal Studie- en Documentatiecentrum Joris Van Severen) en archieven van Vlaams-nationalistische studentenverenigingen die actief waren aan de Leuvense universiteit. Het aan de KUL verbonden Archief en Museum van het Vlaams Studentenleven bewaart eveneens archieven van radicale Vlaamse studentenorganisaties zoals het Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond (AKVS).

In KADOC, het AMSAB-ISG-Instituut voor Sociale Geschiedenis en het Liberaal Archief bevinden zich archieven van organisaties en protagonisten die toelaten de (ruime) context van de Vlaamse beweging te bestuderen (bijvoorbeeld de archieven van Davidsfonds, Vermeylenfonds, Willemsfonds).

Het Archief en Museum van het Vlaams Leven te Brussel (AMVB) verzamelt o.m. archieven van de Vlaamse beweging en het Vlaams-nationalisme in de Brusselse regio. Verder zijn er de archieven die een specifiek aspect van het Vlaams-nationalisme of de Vlaamse beweging als (onderdeel van) hun verzamelterrein hebben. Het Documentatiecentrum en Archief voor Daensisme en Hedendaagse Geschiedenis van de Denderstreek (DADD, 2002) in Aalst groeide uit het Daensmuseum en Archief van de Vlaamse Sociale Strijd (DAVS, 1978) dat een aantal kernarchieven bevat over de Daensistische beweging. Het Museum René De Clercq bevat bescheiden over het activisme en Vlaams-nationalisme van de dichter. Het in 1971 opgerichte Bormshuis bezit een beperkt aantal archieven, voornamelijk van naoorlogse uiterst-rechtse Vlaams-nationalistische organisaties.

Voor de audiovisuele bronnen over het Vlaams-nationalisme verwijzen we naar de filmcollectie van Clemens De Landtsheer en zijn filmbedrijf Flandria Film. De films berusten in het Koninklijk Filmarchief en behoren tot de collecties van het Gemeentearchief van Temse, de VRT en het ADVN (IJzerbedevaartarchief). Voor een filmografie zie:

VANDE WINKEL (R.), BILTEREYST (D.). *Filmen voor Vlaanderen. Vlaamse beweging, propaganda en film*. Gent, 2008.

6.4. *Periodieke publicaties*

In de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* staan tientallen lemma's over Vlaams-nationalistische periodieken. De navolgende lijst beperkt zich tot de nationale en belangrijkste regionale partijpolitieke bladen. Voorts worden enkele invloedrijke niet-partijpolitieke periodieken vermeld.

Van de Eerste tot de Tweede Wereldoorlog:

De Bilsenaar, 1929-1936.
Dender en Zennegalm, 1920-1935.
Hou-Zee, 1936-1940.
Hier Dinaso!, 1932-1940.
Jong Dietschland, 1927-1933.
De Klauwaert, 1927-1933.
Leiding, 1943-1944.
Het Leieland, 1931-1935.
De Leie, 1931-1935.
De Nationaalsocialist, 1941-1944.
Nieuw Brabant, 1927-1935.
De Nieuwe Kempen, 1925-1940.
Ons Vaderland, 1914-1922.
Ons Vaderland, 1926-1936.
De Schelde, 1921-1936.
De Strijd, 1934-1935.
De Toekomst, 1941-1944.
Strijd, 1935-1940.
Vlaamsch Front, 1937-1939.
De Vlaamsche Nationalist, 1932-1935.

Vlaanderen, 1922-1933.
VNV-Dienst, 1941-1942.
Volk en Staat, 1936-1944.
De Westvlaming, 1921-1931.

Van de Tweede Wereldoorlog tot heden :

ALGEMEEN

Dietsland-Europa. Uitgegeven door de Jong-Nederlandse Gemeenschap / Verbond van Nederlandse Werkgemeenschappen-Were Di. Antwerpen-Deurne, 1956-2007.
Journal. *De Nieuwsbrief van Mark Grammens*. *Veertiendaags Opinieblad*. Liedekerke, 1988-.
't Pallieterke. *Vrij en Vrank*. *Weekblad voor mensen met een goed hart en een slecht karakter*. Antwerpen, 1945-.
Vlaanderen Morgen. *Cahier van de Werkgemeenschap Vlaanderen Morgen*. Antwerpen-Deurne, 1980-1998.
Meervoud. *Vlaams-radicaal en progressief tijdschrift / Links Vlaams-nationaal maandblad*. Leuven-Brussel, 1992-.

VLAAMSE CONCENTRATIE

Vlaanderen. *Orgaan van de Vlaamse Concentratie*. Antwerpen, 1953-1955.

VOLKSUNIE

De Volksunie. Brussel, 1956-1965.
 Orgaan van de VU. Verdergezet als:
Wij. *Vlaamsnationaal*. Brussel, 1965-2000.
De Toekomst. Brussel, 1993-2000 (kaderblad).
Wij-Jongeren. Brussel, 1974-2002.
 Orgaan van de Volksunie-jongeren (VUJO).
Vlaams-nationale standpunten. Brussel, 1978-2000 (later *VNS-standpunten*).

VLAAMS BLOK

De Vlaams-nationalist [oorspronkelijk blad van de Vlaams Nationale Partij]. Edegem (later Deurne), 1977-1981; verdergezet als *Vlaams Blok*. *De Vlaams Nationalistische Partij*. Brussel, 1981-1996; verdergezet als *Vlaams Blok Magazine*. Brussel, 1997-2004.
Kaderblad. *Tweemaandelijks tijdschrift van het Nationalistisch Vormingsinstituut / Tweemaandelijks tijdschrift voor de Vlaams Blok kaderleden*. Brussel, 1984-2003.
VVBM-Nieuwsbrief. *Nieuwsbrief van de Vereniging van Vlaams Blok Mandatarissen*. Brussel, 1992-2000; verdergezet als *Richtlijn*, 2001-2004.
VBj-nieuwsbrief. *Periodiek van de Vlaams Blok Jongeren*. Brussel, 1990-1994/1995; verdergezet als *Vrij Vlaanderen*. Brussel, 1994/1995-2004.
Breuklijn. Brussel, 2000-2004 (vormingsblad Vlaams Blok Jongeren).

NIEUW-VLAAMSE ALLIANTIE

Volle Manen. Voor zes miljoen Vlamingen. Brussel, 2001-2005, verdergezet als *Nieuw-Vlaams Magazine.* Brussel, 2006- (ook online).
Digit@@l jaarnaal, *Nieuwsbrief voor bestuursleden en mandatarissen van de NV-A.* Brussel, 2001- (online).

SPIRIT

Gazet met Spirit. Brussel, 2001-2008.
Pregopraat. Wij-jongeren met Spirit. Brussel, 2002-2008.
Link. Tijdschrift voor links-liberalisme. Brussel, 2005-2008.

VLAAMS BELANG

Vlaams Belang Magazine. Brussel, 2004- (ook online).
Richtlijn. Brussel, 2004- (kaderblad).
Vrij Vlaanderen. Brussel, 2004- (Vlaams Belang Jongeren).
Breuklijn. Brussel, 2004- (vormingsblad Vlaams Belang Jongeren).

De websites van de huidige Vlaams-nationalistische partijen bevatten natuurlijk heel wat publicaties (ledenbladen – zie hierboven –, congresdocumenten, persberichten, standpunten, dossiers over actuele problemen, manifesten, enz.): www.nv-a.be, www.vlaamsbelang.org, www.s-lp.be.